

GEGANTS I CABETS

Xavier Llopis i Mullor

Associació de Gegants i Cabets d'Ontinyent

Introducció

És el País Valencià terra de Gegants? Abans de contestar la pregunta, direm que actualment n'hi han al voltant de 60 poblacions de tot el territori valencià que gaudeixen amb figures gegantines i el seu nombre supera els 200. Si penseu que són xifres elevades, aleshores la resposta és que sí. Ara bé, en xifres relatives representa l'11% del total de pobles i ciutats del País Valencià.

Si comparem la xifra d'abans amb la de Nans (o Nanos, Cabuts, Cabets a Ontinyent, Cabolos a Bocairent, capgrossos catalans, cabezudos en castellà, ...) podem afirmar que més que terra de Gegants som terra de Nans. En aquelles poblacions que tenen gegants el nombre de Nans és més elevat i són moltes les poblacions que sols tenen Nans.

Fixem-se en dos exemples. Ontinyent actualment compta amb 14 figures gegantines i el nombre de Cabets ronda la cinquantena (entre els de la ciutat, de col·legis i particulars). L'altre cas és el d'Elx (Societat Vinguda de la Verge, 3 gegants i 7 nans; cascabot 2 nans i Congregació de Sant Pasqual, 6 nans. En total, 3 gegants i 15 nans.

I, per què es produeix aquest fet? Potser perquè els Nans són més simpàtics, o més propers a la gent que els altius gegants, o són més fàcils de portar, o més barats de construir. Ves a saber.

Gegants en diferents cultures i èpoques

El *DICCIONARI CATALÀ-VALENCIÀ-BALEAR* defineix 'gegant' com cadascuna de les figures d'home o de dona, de gran estatura que són portades en certes processons i festes populars.

El mot gegant, etimològicament, prové del llatí *gigas*, *gigantes*, que a la seua vegada deriva del grec *ghe* (terra) i *gao* (nascut), és a dir, nascut de la terra.

Això ens situa ja a l'antiga Grècia i tota la seua rica i variada mitologia i abundància de Déus. Els Gegants són fills de la deessa Gea (la terra) i del déu Urà (el cel). És important per a la mitologia grega la 'Guerra amb els Gegants' o la 'Gegantomàquia' per la qual Gea al front dels seus fills els Gegants i dels Cíclops lluiten contra Zeus i d'altres déus.

De la mitologia grega ens arriben Gegants coneguts com el cíclop Polifem, mort per Ulisses a l'Odissea, el tità Prometeu, qui robà el foc als Déus pera donar-lo als hòmens, el tità Atlas, castigat per Zeus a sostindre ell sol la volta del Món i Gerió, qui la llegenda situa com a fundador de Girona i que està enterrat davall la Torre d'Hèrcules a La Corunya.

En un llibre molt més proper, com és la Bíblia també es fan referències als Gegants. Citarem a mode d'exemple el Gènesi 6.4: 'En aquells temps, i més tard encara, hi havia gegants a la terra, perquè de la unió d'alguns dels fills de Déu amb les filles dels hòmens en van nàixer herois, homes de renom des dels temps antics'.

Ben coneguts són Goliat qui lluità i perdé contra David (metàfora que demostra com algú que sembla inferior a un altre acaba guanyant, en aquest cas el poble jueu) o Sant Cristòfol (hui hi ha moltes ciutats europees que tenen un gegant que representa aquest sant -actualment fora del santoral-).

Aquestes que hem descrit poden ser els mites i històries més properes a nosaltres i, per tant, més conegudes però podem assegurar que de Gegants n'hi han en cultures tant distants en temps i en distància com a la sumèria i la hindú a Àsia, la nòrdica (Odín, Thor i els vikings), els Trolls i Ogres de distintes zones europees, els inuits (esquimals), etc.

A Espanya, són abundants les històries sobre Gegants a tota la cornisa cantàbrica. I no podem oblidar els Gegants de la literatura oral i escrita valenciana: Rotllà, les Rondalles valencianes d'Enric Valor, Tombatossals de Josep Pascual, el Gegant Negre, el Gegant del Romaní, etc.

Hui en dia hi ha catalogats Gegants a 80 països de tot el món i dels cinc continents (més informació en www.ciag.com).

Orige, significat i evolució de l'actual festa dels Nans i Gegants

A l'any 1264, el Papa Urbà IV institueix la festivitat del Corpus, universalitzada el 1316 per Joan XXII. Amb pocs anys es converteix en la principal festa del santoral cristià per diferents motius:

- La processó tenia grans dosis de representació simbòlica. Pensem que la litúrgia en aquella època era en llatí, llengua incomprendible per al poble; per aquest motiu, el Corpus escenificava els principals episodis de les Sagrades Escripures, des d'Adan i Eva i culminava amb el pas de la Custòdia que representava el Cos de Crist. Aquesta escenificació era molt més comprensible per al poble i això ho va aprofitar l'Església per a evangelitzar els fidels i per a explicar la grandesa de Déu.
- El Papa concedí una butlla que concedia indulgències a tots els que acudien a la Processó.
- Sermons eclesiàstics que predicaven els poders del Cos de Crist.
- Integració del cos social de la ciutat en la processó.

Aquest últim punt és important per la introducció dels balls cívics: els cavallets, la moma i els momos, la magrana, els arquets, els bastonets..., i com no, els nostres Nans i Gegants.

Per a entendre's. En un principi, la processó era religiosa, però conforme anava augmentant la seua importància, anaven també incrementant-se les despeses, les quals foren costejades pel cos social (gremis, governs municipals i associacions urbanes) que anaren introduint diferents balls per a convertir-la en una processó cívico-religiosa que aglutinava tots els estaments urbans.

Hi ha constància que el Corpus se celebrà a Barcelona el 1320, a València el 1355 i a Gandia el 1391 per anar estenent-se per tot el territori valencià. És la principal festa del calendari fins ben entrat el segle XIX i València ha estat i ho segueix sent, la ciutat on se celebra el Corpus més important de tot el País Valencià.

La primera notícia de l'existència de Gegants a la ciutat de València data de 1588, quan els jurats de la ciutat envien un representant a Madrid: “

pera millor solemnizar la festa del Corpus nos ha paregut fer gigants com se acostumen aquí en Madrid, Toledo y altres parts de Cstella, y estan fetes les testes i se han de fer los vestits y ornatos de aquells”.

Es manaren fer dos nanos i huit Gegants. L'impacte fou tan gran que al cap d'uns anys van començar a aparèixer en altres processons generals de la ciutat, deixant així d'eixir tan sols en la del Corpus.

Als pocs anys es manaren fer dos parelles més de nanos, arribant així als sis, les quals també s'incorporaren a les altres processons de la ciutat. Ballaven davant dels gegants i els obrien pas mentre perseguïen els més menuts.

Com ja hem dit, la processó del Corpus va servir per evangelitzar el poble. Però, què simbolitzen els Nans i els Gegants? Quin missatge transmetien dins de la processó?

Els Gegants anaven vestits de turcs, negres, gitanos i espanyols i representaven les parts del món conegudes aleshores, o el que és el mateix, les races d'Àsia, Amèrica, Àfrica i Europa, respectivament.

Els Nans, per la seua part, simbolitzen els descendents de les tribus de la Bíblia de Sem, Jafet i Cam i que simbolitzen els europeus, negres i gitanos.

I tot el que hem explicat ve a significar que tots, Nans i Gegants, grans i menuts, totes les races, tots els països, tots els continents reconeixen i adoren l'Eucaristia.

La importància de la processó del Corpus va continuar fins a ben entrat el S. XIX, però la part cívica que aglutinava tots els balls va començar un declivi a partir del XVIII. Les autoritats no veïen amb bons ulls el caràcter festiu dels balls i, per ordre reial, van prohibir-se: “... en ninguna yglesia de estos reynos, haya en adelante danzas ni gigantes, si no que cese del todo ésta practica en las Prosecciones u demas funciones eclesiasticas, como poco conveniente a la gravedad y decoro que en ellas se requiere”.

Al poble valencià, aquesta prohibició es va salvar adelantant l'eixida dels balls al del Corpus. Així, hui en dia encara es manté aquesta tradició en molts pobles valencians i en ciutats com València, Xàtiva, Sagorob i Lliria encara es poden contemplar les 4 races de Gegants i de Nans.

El segle XIX es produeix el declivi total de la festa i la substitució per altres festes com les falles, els moros i cristians, les fogueres, etc. com a festa

principal de la major part de les ciutats del País Valencià. Això no es produí de sobte, sinó que fou un procés de supressions i reaparicions, daltibaixos que van anar lligats a les vicissituds polítiques de cada moment.

Després de la Guerra Civil, hi va haver una etapa de recuperació de la festa. Els Nans i Gegants fou un dels balls que més èxit va tindre en aquesta reintroducció. En aquella època es va introduir la moda "Isabel y Fernando" en els Gegants (es manté en poblacions com Ontinyent, on en 1946 es batejaren la parella de cristians junt a la dels moros. Aquesta dualitat moro-cristiana també es veu hui en dia en figures d'Alacant, Carcaixent o Elda).

L'empenta definitiva, però, per a la recuperació dels Nans i Gegants es va produir amb l'arribada de la democràcia amb un rebrot del sentiment popular i retrobament de les tradicions que ha ajudat a l'aparició/recuperació de les nostres figures, malgrat que moltes vegades no es respecten dissenys tradicionals.

Característiques dels Gegants valencians

Fins ara podem concretar que els Nanos són més abundants que els gegants a les nostres terres i que el nombre d'aquests és relativament escàs en proporció als pobles valencians.

També deduïm que la festa que hui coneixem té un origen pagà que per mitjà del Corpus s'ha estés per tot el territori valencià i que hui a més d'aquesta festa és present a d'altres de locals i patronals de cada ciutat que tenen el privilegi de disfrutar amb les Nans i Gegants.

Però, com són les nostres figures? Anem a indicar una sèrie de característiques comunes a la major part dels gegants.

- Els Gegants valencians es poden definir com a seriosos, és a dir, no són cridaners com s'esdevé amb altres regions on trobem dimonis, feres, éssers inanimats, animals, etc. Hi ha excepcions com a Torre Vieja (on apareixen un ogre i un llop), les Coves de Vinromà (un dimoni) o a l'escoleta del Llombo d'Ontinyent (la bruixa Marruixa).
- També són clàssics quant a l'estructura i són ben pocs els que presenten braços articulats (Gegants estil 'manotes') com a l'Alcora i a Benimaclet. La majoria estan formats per dues parts: l'estructura de baix, feta de fusta o d'alumini, i on es col·loca el geganter per fer ballar el Gegant i el cos, de cartó-pedra o vímet els més antics i de fibra de vidra els més moderns.
- Al País Valencià solen eixir per Corpus i per festes majors, mentre que a d'altres zones aprofiten

qualsevol esdeveniment (festiu, lúdic, inauguracions, commemoracions) per traure'ls al carrer. A poc a poc va imposant-se també als nostres pobles la celebració d'Aplecs o Trobades de Gegants i Nans, festes molt arrelades en molts territoris europeus per a portar figures d'uns altres pobles, d'altres músiques i d'unes altres maneres d'entendre la festa.

- D'altres territoris, sobretot a Catalunya, els Gegants van adoptant actituds humanes: es casen, tenen fills (gegantons), es bategen, tenen padrins, etc. etc. Aquestes actituds difícilment es veuen al País Valencià.
- Els Gegants valencians (tant masculins com femenins) no solen portar elements a les mans mentre que en altres zones és difícil veure'n sense que porten alguna cosa (armes, instruments de feina, flors, ventalls, etc. etc.).

A mode de cloenda

Queda molt per fer, i no sols en l'estudi i recuperació dels Gegants i Nans valencians, sinó en moltes tradicions hui desaparegudes com ho podrien haver estat moltes altres si no fos per gent que de forma desinteressada van recuperant i aportant el seu granet d'arena a la cultura valenciana.

Per això, aquest xicotet article que la Societat de la Vinguda de la Verge d'Elx ens ha brindat a fer (jo diria que ens ha donat l'oportunitat de fer) no vol ser sinó el nostre granet d'arena per a donar a conèixer per mitjà d'aquesta publicació un poc més d'aquesta part de la festa i cultura com són els Gegants i Cabets.

I no volem acabar sense mostrar una sèrie de pàgines web perquè tot aquell que vulga aprofundir un poc més en aquest món tinga l'oportunitat. La quantitat d'enllaços que hi ha us poden portar a qualsevol indret del món geganter i cabeter.

Al País Valencià

Ontinyent: <http://www.gegantsicabetsontinyent.org>

El Campello: <http://www.salpassa.com>

Alacant: <http://www.nanosigegantsalacant.iespana.es/danses.html>

Benicarló: <http://www.gegants.cat/benicarlo/>

Vinaròs: <http://www.nanosigegants.tk/>

A Espanya

Agrupació gegantera de Catalunya: <http://www.gegants.cat/>

Cercle internacional d'amics dels gegants: <http://www.ciag.org/>

Gigantes de Aragón: <http://www.gigantesdearagon.org/>

A Europa

Terra de gegants: <http://www.terre-de-geants.fr/>
Gegants d'Ath (Bèlgica): http://www.ath.be/default.asp?V_DOC_ID=920

En quant a publicacions, caldria destacar:

Revista valenciana de folclore, editat per Grup Alacant, Associació d'estudis folclòrics (<http://www.grupalacantfolclore.org/>).

Llibre "Gegants i Cabets al País Valencià", escrit per l'Associació de Gegants i Cabets d'Ontinyent. Pot adquirir-se adreçant-se al seu correu o bé directament a l'editorial (<http://www.edicions96.com>).

Bibliografia

Xavier LLOPIS I MULLOR, Rafel SANCHIS I FERRI, Manolo DÍAZ I FALCÓN. "Gegants i Cabets (2007)". Edicions 96, s.l.

Sergi GÓMEZ I SOLER, Rosa CAÑADA SOLAZ, Jesús CATALÀ GORGUES. "Na Jordana 50 anys especials 1954-2003." Editat per falla Na Jordana.

Rafael NARBONA VIZCAÍNO, Carles PITARCH ALFONSO, Sergi GÓMEZ I SOLER. "El teatre en la festa valenciana (1999)". Generalitat Valenciana; Consell valencià de cultura.

